

## Vážení a milí čtenáři,

v tomto čísle revue *Paměť a dějiny* se zabýváme zejména událostmi druhé světové války a klíčovým rokem 1938, během kterého přípravy ke světovému konfliktu vrcholily. Lidské katastrofy velkých rozměrů totiž nikdy nepropukají zničehonic. Vždy se za přispění nemalého počtu lidí chystají, často promyšleně a strategicky.

Vynikne to zvláště při čtení textu Vladimíra Bružeňáka o krvavém 13. září 1938 na Sokolovsku. Najdete v něm dobrodružné a často tragické příběhy osamělých obránců demokracie, kteří v nerovném boji čelili vyzbrojeným a zfanatizovaným henleinovcům. Za pozornost přitom stojí také to, jak se onen zdánlivě spontánní výbuch násilí chystal. Nejenže se přes hranici s Říší do severočeského pohraničí ve velkém pašovaly zbraně, ale probíhala i patřičná příprava na úrovni emocí – demonstrace šířící nepokoj, vzájemné přesvědčování, jak čeští Němci trpí pod československou nadvládou, a nakonec agresivní Hitlerův projev, načasovaný tak, aby si ho vyslechlo co nejvíce lidí. Nepřekvapí, že se potom jednání, které máme ve zvyku připisovat lúze, účastnili i lidé jinak ctihodných povolání: učitel, lékař, starosta... O krvavém září na Sokolovsku se více dozvíte v rubrice Příběh 20. století.

Časový i tematický protipól pak tvoří text Pavly Plaché v rubrice Proti totalitě. Popisuje transport smrti, který těsně před koncem války projížděl protektorátem. Po celou jeho cestu se vězňům dostávalo systematické pomoci od jeho obyvatel, v Roztokách u Prahy se spojilo bezmála celé město. Zejména díky odvážnému a zároveň uvážlivému postupu zaměstnanců drah se podařilo zachránit stovky vězňů. To vše v době, kdy nacisté v protektorátu stále ještě drželi své pozice pevně a odpor trestali s příznačnou brutalitou. Ve srovnání s velkými dějinnými zvraty, které hýbaly tehdejší Evro-

pou, šlo o událost zdánlivě méně podstatnou. Vypovídá však o velké statečnosti, lidskosti a soucitu. Autorka za pomoci historických pramenů podrobně popisuje tehdejší cestu transportu z Litoměřic až do jihočeského Velešína. Kriticky analyzuje pozdější vzpomínání na celou událost a vysvětluje též, proč příběh transportu poutá pozornost v posledních letech zejména v sousedním Německu.

Přestože nás od konce druhé světové války dělí více než sedmdesát let, dodnes jsou mezi námi lidé, kterých se tehdejší dění osobně dotýká. Patří mezi ně například potomci popravených vězňů. Také jim slouží současné historické bádání, o čemž svědčí i studie Birgit Sack. Díky mravenčí práci německé historičky se podařilo rozklíčovat, jaký byl osud obyvatel protektorátu, kteří byli popraveni v Drážďanech, a kde skončily jejich ostatky. Někteří pozůstali tak mají teprve nyní možnost dozvědět se o přesném místě posledního odpočinku svých příbuzných.

První letošní číslo *Paměti a dějin* však nabízí i mnoho dalšího.

Záhadou stále zůstává, jak nacisté naložili s těly parašutistů, kteří vykonali atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. O pokračujícím historickém pátrání v této oblasti vedl Jan Vajskebr rozhovor s badatelem Jaroslavem Čvančarou. Vznik prvního koncentračního tábora v ČSR – na Podkarpatské Rusi – popisuje v rubrice Struktury moci Jiří Plachý. Jde prakticky o neznámou epizodu našich dějin. Ohlas stalingradské bitvy v tehdejší veřejném mínění zkoumají na základě zprávy Sicherheitsdienstu Jan Vajskebr a Dalibor Krčmář. Mimo jiné se jedná o zajímavý vhled do psychologie válečné doby.

S přáním obohacujícího čtení a všeho dobrého

Adam Šůra, šéfredaktor

